

Тлумачник популярних
екологічних термінів
Випуск 1

Київ - 2014

ТЛУМАЧНИК
популярних екологічних термінів
Випуск 1

Київ – 2014

Автори – упорядники: Тамара Малькова, Катерина Малькова, Ольга Ігнатенко.

Верстка та дизайн: ТОВ «Арт-ОК»

Щиро дякуємо за надання інформації та консультацій:

- Проекту «Розвиток органічного ринку в Україні», що впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) за фінансової підтримки Швейцарської Конфедерації
- Сертифікаційному органу «Органік Стандарт»
- Леоніду Івановичу Горшкову, завідувачу кафедри екологічного менеджменту, стандартизації і сертифікації Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління
- Учасникам групи з питань екології Візійного проекту “Нова Країна”

Видання здійснено в рамках проекту «Сприяння економічному розвитку та зайнятості» (Німецьке товариство міжнародного співробітництва, GIZ, Німеччина) за підтримки Уряду Німеччини

ISBN: 978-966-97192-4-9

© Зелене досьє, 2014

ЗМІСТ

Вступ.....	4
	
Розділ 1. Органічне сільське господарство.....	5
	
Розділ 2. Екологічний менеджмент в туризмі.....	9
	
Розділ 3. Зелена економіка	16
	
Розділ 4. Загальна термінологія.....	20
	
Джерела та посилання.....	25
	
Абревіатури та скорочення, використані в тексті.....	27

ВСТУП

Потреба у виданні такого тлумачника стала очевидною в ході виконання кількох проектів, пов'язаних з популяризацією органічного сільського господарства та екологічної відповідальності в туризмі. Учасники низки заходів з різних регіонів України відзначали брак інформації стосовно значення та правильного вживання певних термінів, що призводить до плутанини в комунікації та непорозумінням навіть між однодумцями й колегами.

Ми зібрали пояснення до найбільш часто запитуваних і вживаних понять і термінів, що стосуються сталого розвитку туризму та сільського господарства, а також розтлумачуємо деякі популярні загальноживані терміни, що стосуються власне екології та сталого розвитку.

Інформація, подана в цьому тлумачнику, ґрунтується на нашому власному експертному досвіді, на публічних матеріалах та дослідженнях наших колег із українських та міжнародних організацій, які займаються цими темами.

Тлумачник складається з чотирьох розділів: 1) органічне сільське господарство; 2) екологічний менеджмент в туризмі; 3) зелена економіка; 4) загальна термінологія. Статті розміщені в алфавітному порядку в кожному розділі. Для зручності ми також надаємо в деяких статтях іншомовні еквіваленти чи походження термінів.

Видання розраховане, перш за все, на учасників агро та туристичного бізнесу, а також на небайдужих споживачів цих послуг.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

АКВАКУЛЬТУРА – Вирощування чи культивування водних організмів з використанням технічних прийомів, які дозволяють підвищити продуктивність організмів до такої, що є вищою за природну ємність середовища.

ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ (*сировини, відповідно до законодавства України*) – виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи й правила, визначені законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів. Виробництво органічної продукції (відповідно до стандартів ЄС) – Цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження.

ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИЙ ОРГАНІЗМ (*ГМО*) – Організм, за включенням людського, видозмінений з допомогою генетичного матеріалу в такий спосіб, який не зустрічається в природі чи в природних комбінаціях.

ДИКОРОСЛІ ПРОДУКТИ (*дикороси*) – Продукти дикої природи, які ростуть природним шляхом у зонах їх природного розповсюдження, лісах і на сільськогосподарських територіях

ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ – Використання земельних угідь у різних господарських цілях (під сільськогосподарські чи лісові культури, будівництво, пасовища, сіножаті, торфорозробки, гірські виробки, мисливські чи рекреаційні угіддя тощо). Порядок і правила землекористування регламентуються Земельним законодавством, у т.ч. Земельним кодексом України та іншими актами. В основу землекористування покладено право державної (загальнонародної) і приватної власності на землю. Основне завдання землевпорядкування – задоволення потреб суспільства в сільськогосподарській продукції, раціональному розміщенні підприємств, житлових та інших споруд.

МАРКУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ (*відповідно до законодавства України*) – Слова, знаки, опис товарів і послуг, назва марки, зображення чи символи, що свідчать про належність продукції до органічної та розміщені на упаковці, етикетці (стікері), споживчій тарі, контретикетці, ярлику, пробці, листку-вкладиші, документі, повідомленні, інших елементах упаковки, що супроводжують чи належать до цього виду продукції.

НАТУРАЛЬНА ПРОДУКЦІЯ (*екологічно чиста, екологічно безпечна, біопродукція*) – Всі ці визначення досить часто використовуються для того, щоб зазначити, що продукція вироблена без застосування пестицидів та синтетичних мінеральних добрив, не містить залишків нітратів, важких металів і радіонуклідів понад діючі санітарно-гігієнічні норми. Втім, відповідно до діючих нормативно-правових актів, усі продукти харчування, що реалізуються в Україні, повинні відповідати нормам безпеки для здоров'я людини. Деякі з цих термінів застосовуються в інших країнах як аналог «органічної продукції», але при перекладі на українську мову повинен застосовуватись термін «органічний». Тому використання цих термінів не має ніякого додаткового значення та юридичної сили. Ці терміни різні фірми вживають для кращого просування продукції на ринку, використовуючи позитивне ставлення споживачів до натуральної та вільної від хімікатів продукції.

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО (*за визначенням IFOAM*) – Виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, уникаючи використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного.

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО (*«Кодекс Аліментаріус» FAO/WHO, 1999*) – цілісна система управління виробництвом, яка уникає використання синтетичних добрив, пестицидів та ГМО, сприяє зменшенню забруднення повітря, ґрунту і води, а також покращує стан здоров'я та продуктивність взаємозалежних популяцій рослин, тварин і людей.

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ – Продукція, отримана в результаті ведення органічного господарства і сертифікована відповідальним сертифікаційним органом.

ПЕРМАКУЛЬТУРА (*або перманентне сільське господарство*) – Спосіб ведення сільського господарювання природним шляхом, з різноманіттям рослин, тварин та інших живих організмів, які знаходяться в природному балансі. При цьому людина витрачає працю тільки на первинну організацію господарства.

СЕРТИФІКАЦІЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА – Підтвердження відповідності виробництва органічної продукції (сировини): видача сертифіката відповідності на основі рішення, яке приймається після проведення процедури оцінювання відповідності, що довела виконання встановлених вимог.

структури утилізації відходів, повертати транспортувальну тару для повторного використання, компостувати харчові та інші відходи органічного походження.

ВОДОЗБЕРЕЖЕННЯ – Система заходів з водокористування, направлених на зменшення рівня споживання та втрат води та зниження антропологічного тиску на місцеві екосистеми. Водозбереження включає як мінімізацію споживання та втрат (наприклад, від випаровування, нецільового водокористування тощо), так і впровадження сталого водокористування з метою зниження рівня використання природних водних ресурсів, наприклад, повторне використання води (оборотне водопостачання) та використання нетрадиційних водних ресурсів (наприклад, дощові води).

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА – Описує наміри та цілі підприємства для досягнення певних екологічних показників. Вона представляє загальне бачення діяльності підприємства в умовах існуючого навколишнього природного середовища і не розглядає поведінку в деталях. Екологічна політика зобов'язує підприємство постійно покращувати показники його впливу на навколишнє середовище. Вона сформована у співпраці з персоналом і таким чином, що і керівництво, і співробітники зобов'язані робити свій внесок в екологічну діяльність.

ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ – Система еко-маркування для туристичних закладів, що має за мету сприяти зменшенню тиску на природне середовище від експлуатації туристичних об'єктів – шляхом відзначення, популяризації та стимулювання розвитку корисних ініціатив і екологічно дружніх методів управління туристичною індустрією. Метою сертифікації є зміна практики й поведінки в усіх сферах туризму, включаючи підприємства, споживачів і місцеві спільноти, та залучення їх до сучасного процесу підвищення відповідальності по відношенню до їхнього власного й нашого спільного довкілля. На підтвердження туристичним компаніям (готелям, центрам відпочинку, кемпінгам, санаторіям,

будинкам відпочинку, закладам дозвілля, ресторанам тощо) видається екологічний сертифікат відповідності екологічного менеджменту туристичного бізнесу визнаним критеріям, а також право використовувати відповідний торгівельний знак/марку.

ЕКОЛОГІЧНА ЦІЛЬ – Узгоджена з екологічною політикою загальна мета щодо впливу на довкілля, якої організація вирішила досягти.

ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ (*en environmental label*) – Позначення екологічних аспектів певної продукції чи послуги. Може бути подано у вигляді формулювання, символу чи зображення на етикетці продукції або упаковки, в документації на продукцію, технічних бюлетенях, рекламних матеріалах тощо. Екологічне маркування підтверджує відповідність продукції вимогам щодо можливого негативного впливу на стан довкілля та здоров'я людини протягом «життєвого циклу» продукції (виробництво – транспортування – переробка – зберігання – постачання – експлуатація – утилізація). Екомаркування на сьогодні є провідною світовою ознакою дружності товарів та послуг до навколишнього середовища. В Україні немає обов'язкового державного екологічного маркування для туристичного бізнесу, але впроваджуються міжнародні програми (ISO, EMAS і тп.) та незалежні громадські ініціативи, які сприяють розвитку екологічної відповідальності бізнесу та свідомості громадян. Участь у всіх цих програмах та ініціативах є добровільною.

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ – Система управління й моніторингу впливу на навколишнє середовище в результаті господарської діяльності бізнесу. Ціллю екологічного менеджменту є скорочення споживання ресурсів та зменшення навантаження на навколишнє середовище через впровадження системних інтегрованих методів роботи.

ЕКОТУРИЗМ АБО ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ – Мабуть, найбільш суперечливе і водночас найбільш популярне останнім часом поняття в усій

індустрії подорожей. Основна причина його суперечливості полягає в тому, що перше визначення («подорожі до природних недоторканих людиною та природоохоронних територій з освітньою метою») з'явилося в результаті зростання попиту на подорожі «в природу» і було введено у світову туристичну практику бізнес-структурами в якості сучасного маркетингового засобу. У відповідь численні екологічні організації в усьому світі почали виказувати різко негативне ставлення як до самого існування таких подорожей, так і до його визначення як екологічного, адже часто подібні подорожі виявляються відверто анти-екологічними. Натомість було запропоновано вважати екологічним такий розвиток та менеджмент туристичної діяльності, що направлений на збереження природних цінностей і надходження від якого спрямовуються на збереження ландшафтів і природного середовища. Найбільш нейтральним і загальноприйнятим сьогодні є визначення *Міжнародної організації еко-туризму (TIES), 1990:*

ЕКОТУРИЗМ – відповідальна подорож у природні зони, області, що зберігає навколишнє середовище і підтримує добробут місцевих мешканців. Ми пропонуємо орієнтуватися на такі поняття, як **СТАЛИЙ ТУРИЗМ** (*en Sustainable Tourism*) та **ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ТУРИЗМ** (*en Responsible Tourism*), які відображують взаємодію всієї туристичної індустрії з довкіллям. А також – на Глобальний етичний кодекс туризму (Global Code of Ethics for Tourism), прийнятий в 1999 році Всесвітньою Туристичною Організацією (UNWTO), зокрема на Статтю 3 «Туризм, фактор сталого розвитку» (<http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-3>)

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ – Відношення або інший кількісний взаємозв'язок між обсягом виконаної роботи, наданої послуги, товарів або енергії (на виході), та енергією, що надійшла на вхід (визначення Міжнародного стандарту ISO 5001 від 2011 р.). Говорячи про впровадження енергоефективності в туристичних закладах, ми маємо на увазі застосування системи заходів, направлених на зменшення енергоємності технологіч-

них процесів з виробництва, експлуатації та переробки певних товарів або послуг, з метою зниження споживання та втрат енергії та зниження антропогенного тиску на місцеві та глобальні екосистеми. Енергоефективність включає як мінімізацію споживання та втрат енергії (електричної та теплової), так й впровадження систем сталого енергокористування з метою зниження рівня використання первинних природних ресурсів, зниження рівня асоційованих атмосферних викидів, та використання нетрадиційних та відновлюваних енергоресурсів.

ЗАПОБІГАННЯ ЗАБРУДНЕННЮ – Використання процесів, методів, засобів, матеріалів, продукції, послуг або енергії для уникнення, зменшення чи регулювання утворення, викидання чи скидання будь-якого виду забруднюючих речовин чи відходів, щоб зменшити несприятливі впливи на довкілля. Запобігання забрудненню може стосуватися послаблення або усунення джерела забруднювання, зміни в процесі, продукції чи послугах, ефективного використання ресурсів, заміни матеріалів та енергоносіїв, їх повторного використання, відновлювання, рецикляції, утилізації та обробки.

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ — Вживається в якості проміжного значення між еко-туризмом і сталим туризмом. Будь-яка діяльність або послуги, що здійснюються дружнім для природи шляхом.

РЕЦИКЛЯЦІЯ – Повернення до промислового циклу відпрацьованого ресурсу/матеріалу (наприклад, відпрацьовані споживчі товари, стічні води, тепла або механічна енергія або відходи певних технологічних процесів) після його обробки з метою знешкодження забруднень або/та поліпшення його якості до задовільного для використання рівня. Розрізняють матеріальну та енергетичну рецикляцію. Матеріальна рецикляція повертає до промислового циклу матеріал після підвищення його якості (екстракції або знешкодження забруднень, домішок, розділення різних матеріалів тощо). Енергетична рецикляція повертає до промислового циклу енергію, акумульовану в матеріалі або ресурсі (наприклад, обігрів

приміщень з використанням тепла від технологічних процесів, використання енергії побутових відходів після спалення тощо).

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ (*en Rural Tourism*) – Туристична діяльність, що відбувається в сільській місцевості та забезпечує стійкі джерела доходів місцевому населенню через організацію прийому туристів, специфічних заходів та атракцій, які не є доступними в урбаністичних регіонах. Це своєрідне «вікно в громаду», в її традиції та культуру. Агротуризм – передбачає відпочинок на фермерських господарствах, знайомство з сільськогосподарською працею або активну участь у роботі агро-господарств. Чітких загальноприйнятих визначень цих понять у світі немає, як і одностайності стосовно значення їх компонентів (скажімо, в різних країнах по-різному визначають поняття «сільська, rural територія»). Очевидно тільки, що обидва явища мають багато спільного між собою, а також у деяких країнах пов'язуються з зеленим туризмом.

СТАЛИЙ ТУРИЗМ (*en Sustainable Tourism*) – Туризм, який забезпечує стале використання природних ресурсів; перешкоджає загрозам для біологічного та ландшафтного різноманіття, від якого він залежить; мінімізує негативний вплив туризму на середовище, природу, культуру та соціум; забезпечує освітні можливості, підвищуючи рівень знань та повагу до природних екосистем і біологічних ресурсів; враховує соціально-культурну автентичність місцевих громад, зберігаючи їх побутову культурну спадщину та традиційні цінності; робить внесок в міжкультурне розуміння та сприяє розвитку толерантності; робить внесок в забезпечення життєздатної, довгострокової економічної діяльності, надаючи соціально-економічні ресурси усім учасникам з їх справедливим розподілом, включаючи стабільну зайнятість та можливості отримання прибутку та соціальних послуг місцевими приймаючими громадами, а також сприяє подоланню бідності.

СТІЧНІ ВОДИ – Будь-які води та атмосферні опади, що відводяться у водні об'єкти з територій промислових підприємств та населених місць, через систему каналізації або самопливом, властивості яких погіршені через діяльність людини. Стічні води розрізняються за рівнем забрудненості. Промислові та побутові стічні води перед виводом назад до природних джерел мають оброблятися з метою знешкодження.

«СІРІ» СТІЧНІ ВОДИ – Слабозабруднені стічні води, що можуть без додаткової обробки використовуватися (замість свіжої підготовленої води) в деяких побутових або технологічних процесах з метою підвищення енергоефективності та водозбереження. Наприклад, стічні води з душової можуть бути використані для миття приміщень або змиву туалетів, а зібрані дощові води можуть використовуватися для поливу присадибних територій.

ОЧИСТКА СТІЧНИХ ВОД – Оброблення стічних вод механічними, фізичними, хімічними або біологічними методами (їх комбінацією) з метою руйнування або видалення з них певних речовин, які перешкоджають відведенню цих вод у водні об'єкти відповідно до законодавства або використанню їх у виробничому водопостачанні замість свіжої води.

ТЕХНОГЕННЕ НАВАНТАЖЕННЯ – Ступінь впливу техногенних факторів на довкілля. З антропогенних впливів від туристичного бізнесу найбільшої шкоди завдають скидання стічних вод, викиди твердих і газоподібних забруднювальних речовин в атмосферу, складування твердих відходів, хімізація аграрного виробництва, звалища побутового сміття, відстійники, поля фільтрації, поля зрошення. Про рівень техногенного навантаження свідчить значення такого інтегрального показника, як модуль техногенного навантаження – річний об'єм стічних вод і твердих відходів, віднесений до площі конкретної території.

ДЛЯ НОТАТОК

**РОЗДІЛ 3.
ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА**

ЕКОЛОГІЧНИЙ ВІДБИТОК (*en Ecological Footprint, вікіпедія*) – Міра потреб людини в екосистемах планети. Це стандартизований показник, що відображає попит людської популяції на природний капітал, який може навіть перевищувати екологічну спроможність планети до регенерації цього капіталу. Цей показник розраховується як для окремої людини, так і для групи людей, і представляється площею біологічно продуктивної поверхні суходолу та води, необхідної як для постачання природних ресурсів, що споживаються людиною чи групою людей, так і для поглинання відходів, пов'язаних з цим споживанням. За допомогою обрахунку ЕВ вплив життєдіяльності людини на довкілля представляється у глобальних гектарах суходолу та водної поверхні, що концептуально значно простіше для сприйняття. Дане поняття дозволяє порівняти потреби в природному капіталі окремої людини, сім'ї, громади, нації та цивілізації в цілому з обсягами наявних екологічних ресурсів та можливостями для їх відновлення.

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПРОДУКТУ – Послідовні та пов'язані між собою стадії продуктивної системи – від придбання сировини чи її добування з природних ресурсів до остаточного усунення.

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА – Галузь економіки або цілісна економічна система, в основі якої – природний капітал – природа та її ресурси. Зелена економіка, на відміну від традиційної, створює і збільшує природний капітал землі, підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, водночас істотно знижуючи ризики для навколишнього середовища. Зелена економіка фокусується на досягненні якісних позитивних екологічних змін в житті суспільства за рахунок переходу до виробництва й споживання більш «екологічних» товарів та послуг. Для цього вико-

ристовуються нові технології та бізнес-моделі, які пропонують інвесторам і покупцям конкурентний дохід, водночас забезпечуючи вирішення глобальних проблем. За такої економіки знищуються не наслідки, а причини екологічних негараздів. При цьому застосовуються інноваційні підходи, що кардинально змінюють продукти, технології та поведінку споживачів. Така економіка стимулюється вибором покупців, створює нові робочі місця, підвищує імідж підприємств. Зелена економіка (*en Green Economy*, визначення ЮНЕП) – Економіка, що підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, при цьому суттєво знижуючи ризики для навколишнього середовища та його зuboжіння.

ЗЕЛЕНА ПРОМИСЛОВІСТЬ (*індустрія, en Green Industry, визначення ЮНЕП*) – Компонент зеленої економіки, в основі якого лежить виробництво та споживання. Політика стосовно зеленої індустрії аналогічна до зеленої економіки, але має виробничу специфіку та охоплює макро й мікро втручання, які потребують змін у політиці та регуляторних інструментах, інвестиційних та бізнес операціях, а також змін в поведінці суспільства. Зелена індустрія – це промислове виробництво та розвиток, що здійснюється не за рахунок здоров'я природних систем та не призводить до несприятливих впливів на здоров'я людини. Зелена індустрія спрямована на облік заходів з охорони навколишнього середовища, кліматичної та соціальної діяльності підприємств.

ЗЕЛЕНІ РОБОЧІ МІСЦЯ (*також «зелені комірці», en Green Jobs, визначення ЮНЕП*) – Робота у сільському господарстві та переробній галузі, наукових дослідженнях та розробках (R & D), надання адміністративних та інших послуг, які сприяють істотному збереженню або відновленню якості навколишнього середовища. Зокрема, але не виключно, це включає робочі місця, які допомагають захистити екосистеми та біорізноманіття, зменшити споживання енергії, матеріалів і води за рахунок високоефективних стратегій, знизити рівень викидів вуглецю, звести до мінімуму або взагалі уникнути утворення всіх форм відходів і забруднень.

ЗЕЛЕНЕ ЗРОСТАННЯ (*en Green growth, вікіпедія*) – Такий шлях економічного зростання, при якому природні ресурси використовуються згідно принципів сталого розвитку. Цим терміном в усьому світі визначають концепцію зростання, альтернативну стандартному економічному розвитку.

НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВЕ ВИРОБНИЦТВО (*en Low carbon production, визначення ЮНІДО*) – Визначає безперервні чисті скорочення викидів парникових газів на одиницю доставленої послуги або продукту.

НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВЕ ВИРОБНИЦТВО має вирішальне значення при адаптації до потенційних наслідків зміни клімату, у тому числі соціальних, екологічних та економічних. Низьковуглецеве виробництво використовує такі бізнес-концепції, технологічні процеси та системи менеджменту, що призводять до зниження асоційованих викидів парникових газів на одиницю виробленої продукції порівняно з загальним рівнем.

РЕСУРСОЕФЕКТИВНІСТЬ (*en Resource efficient*) – Кількісна та якісна характеристика використання первинних ресурсів в технологічних процесах виробництва, експлуатації та утилізації певних товарів або послуг. Головною метою оцінки ресурсоефективності є оптимізація використання ресурсів, мінімізація ресурсоемності економіки та зниження антропологічного тиску від господарчої діяльності людини на місцеві та глобальну екосистеми. Ресурсоефективність включає як мінімізацію споживання ресурсів, так і впровадження систем сталого ресурсокористування з метою зниження рівня використання первинних природних ресурсів, зменшення асоційованих викидів у навколишнє середовище, заміну первинних ресурсів вторинними або відновлюваними.

РЕСУРСОПРОДУКТИВНІСТЬ (*en Resource productivity, визначення ЮНЕП, ЮНІДО*) – Показник того, наскільки ефективно використовують-

ся ресурси, тобто – скільки продукції виробляється на одиницю спожитої енергії, води або матеріалу.

СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО (*en Sustainable consumption and production, визначення ЮНЕП*) – Виробництво та споживання послуг і продуктів, які відповідають основним потребам та підвищують якість життя при мінімізації використання природних ресурсів та токсичних матеріалів, виробництва відходів та забруднюючих речовин протягом всього життєвого циклу продукту або послуги так, щоб не поставити під загрозу задоволення потреб майбутніх поколінь. Стале споживання та виробництво – це система найбільш оптимальних шляхів досягнення цілей сталого розвитку, використання системного підходу для мінімізації негативного впливу на довкілля, яке спричиняє система виробництва та споживання в суспільстві.

ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО (*en Cleaner production, визначення ЮНЕП, ЮНІДО*) – Безперервне застосування інтегрованої екологічної стратегії до процесів, продукції та послуг, щоб збільшити загальну ефективність і зменшити ризик для людей і навколишнього середовища. Може застосовуватися в промислових процесах, у продуктах та послугах.

ДЛЯ НОТАТОК

РОЗДІЛ 4. ЗАГАЛЬНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

БІОРИЗНОМАНІТТЯ (*Конвенція ООН Про охорону біологічного різноманіття, 1992 р.*) – “Біологічне різноманіття” означає різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми і екологічні комплекси, частиною яких вони є; це поняття включає в себе різноманітність у рамках виду, між видами і різноманіття екосистем.

ВІДНОВЛЮВАНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ (*альтернативні, зелені*) – До відновлюваних джерел енергії належать потоки природної енергії, – енергія Сонця, вітру, гідроенергія, природна теплова енергія, геотермальна, енергія біомаси.

ДОВКІЛЛЯ (*навколишнє середовище, en environment*) – Середовище, в якому ми функціонуємо, охоплює атмосферне повітря, водні об'єкти, земельні ділянки, природні ресурси, флору, фауну, людей, а також взаємозв'язки між ними. Середовище в цьому контексті простягається від середовища особистого до глобальної системи. Вплив на довкілля (*en environmental impact*) – Будь-яка зміна в довкіллі, несприятлива чи сприятлива, яку цілком або частково спричинено екологічними аспектами діяльності. Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) – оцінювання величини та важливості потенційних впливів на довкілля, зчинених продуктивною системою впродовж життєвого циклу продукції, включаючи етап планування та розробки продукції.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА – Є складовою національної та транснаціональної безпеки, що гарантує захищеність права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та забезпечує необхідні умови для відтворення природних ресурсів шляхом моніторингу та регулювання техногенної діяльності.

ЕКОЛОГІЯ (від дав.-гр. *οἶκος* – житло, оселище, будинок, майно і *λόγος* – поняття, вчення, наука) – Наука про взаємодії живих організмів і їх спільнот між собою і з навколишнім середовищем. Екологія вивчає взаємовідносини організмів із довкіллям, досліджує структурно-функціональну організацію надорганізмових систем (популяцій, угруповань, екосистем, біосфери), виявляє механізми підтримання їх стійкості у просторі й часі.

ЕКОСИСТЕМА (Конвенція ООН Про охорону біологічного різноманіття, 1992 р.) – означає динамічний комплекс угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також їх неживого навколишнього середовища, взаємодіючих як єдине функціональне ціле.

ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ – Процес зміни складу і властивостей однієї або декількох сфер землі внаслідок діяльності людини. Приводить до погіршення якості атмосфери, гідросфери, літосфери та біосфери. Допустима міра забруднення довкілля в різних країнах регламентується відповідними стандартами, нормативами, законами. Розрізняють забруднення отруйні, хвороботворні, хімічні, механічні і теплові.

ЗАПОВІДНА ТЕРИТОРІЯ – Просторовий природний об'єкт, що має свої статус, призначення та використання. На заповідній території охороняються як окремі об'єкти природи (популяції, види, екосистеми), так і середовище проживання в цілому. Заповідні території є еталонами певних ландшафтів та їх екологічних компонентів. Ранг заповідної території визначається науковою значущістю охоронюваних об'єктів і площею. Серед заповідних територій найвищий ранг мають заповідники, заповідні стації та національні природні парки, потім – заказники, заповідно-мисливські господарства, заповідні урочища, а також пам'ятники природи. Заповідні території вилучаються з господарського користування й є центрами акліматизації рослин і тварин.

ЗАПОВІДНИЙ РЕЖИМ – Цілковите невтручання людей у природні процеси (абсолютне заповідання) або часткове втручання (обмежене заповідання), за якого допускається здійснення певних біотехнологічних заходів (наприклад, вилов тварин, які надмірно розмножилися, протирозійний захист тощо) для підтримання екологічної рівноваги й максимального збереження екосистем та їх компонентів.

ЗМІНА КЛІМАТУ (за визначенням ООН) – Такі кліматичні зміни, які безпосередньо чи опосередковано обумовлені діяльністю людини, що викликає зміни складу глобальної атмосфери та накладається на природні коливання клімату. Адаптація до зміни клімату – пристосування природних та антропогенних систем до фактичних чи очікуваних впливів кліматичних змін та їх наслідків; дозволяє зменшити шкідливість впливу та використати нові сприятливі умови. Адаптаційні заходи мають бути розроблені й виконуватися на загальнонаціональному рівні й в усіх галузях народного господарства

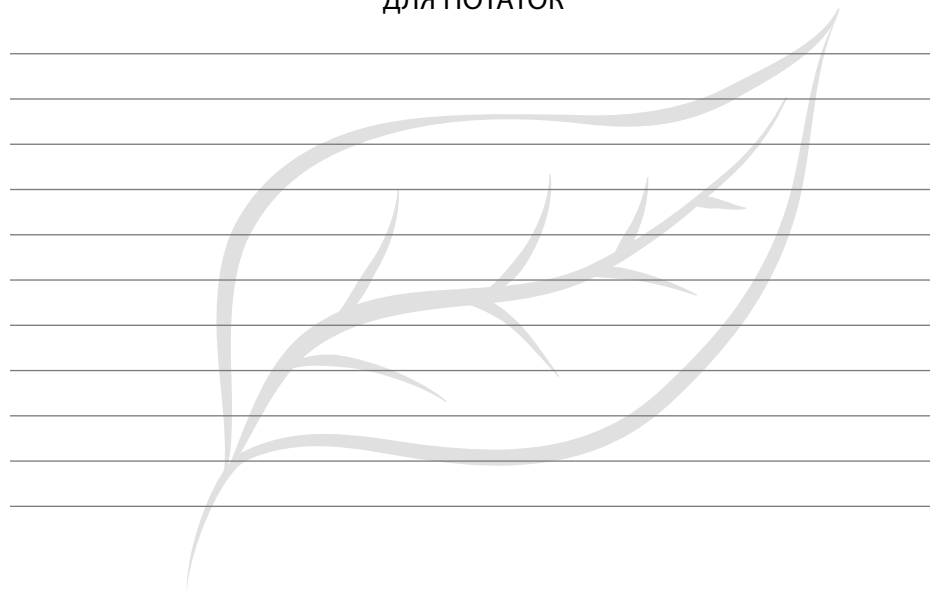
КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (соціальна відповідальність бізнесу) – Відповідальність організації/компанії за вплив рішень і дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорості та етичної поведінки, у тому числі щодо сприяння сталому розвитку та добробуту суспільства. Соціальна відповідальність бізнесу базується на десяти універсальних принципах Глобального Договору ООН у сфері прав людини, праці, екології та протидії корупції. Глобальний Договір ООН (UN Global Compact) – міжнародна ініціатива, започаткована в 1999 році Генеральним Секретарем ООН Кофі Аннаном, яка об'єднує бізнес компанії, агенції ООН, а також трудові та громадські організації з метою підтримки світових екологічних і соціальних принципів.

ПАРНИКОВИЙ ГАЗ – Газ, що має парниковий ефект, тобто поглинає в атмосфері теплове випромінювання Землі. Може бути природного чи антропогенного походження (діоксид вуглецю, метан, оксид азоту тп).

СТАЛИЙ РОЗВИТОК (*збалансований, en. Sustainable development*) – Загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю.

ЦІЛІ РОЗВИТКУ ТИСЯЧОЛІТТЯ (*en Millennium Development Goals (MDGs), вікіпедія*) – Вісім міжнародних цілей розвитку, які були розроблені на Саміті тисячоліття Організації Об'єднаних Націй в 2000 році, та прийняті в Декларації тисячоліття ООН. Всі держави-члени ООН (на той час їх нараховувалося 189, нині – 193) і принаймні 23 міжнародні організації прагнуть допомогти в досягненні Цілей розвитку тисячоліття до 2015 року. Кожна ціль має конкретні задачі та строки досягнення. Ціль номер сім – забезпечити екологічну стабільність.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЖЕРЕЛА ТА ПОСИЛАННЯ:

- Global Code of Ethics for Tourism (<http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-3>).
- Green Industry Initiative for Sustainable Development. UNIDO. 2011.
- Green Industry: Policies for supporting Green Industry. UNIDO. 2011.
- Green Jobs: Towards decent work in a sustainable, low-carbon world (September 2008), UNEP. (http://www.unep.org/labour_environment/PDFs/Greenjobs/UNEP-Green-Jobs-Report.pdf).
- IFOAM (www.ifoam.org).
- Oxford Dictionary of Geography (<http://www.answers.com/library/Geographical+Dictionary-cid-2223271>).
- World Committee on Tourism Ethics (WCTE).
- Гріничий енциклопедичний словник (http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%B9_%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA).
- Глобальний Договір ООН (<http://www.globalcompact.org.ua/ua/about/inukraine>).
- Департамент сільського господарства США (USDA, <http://www.usda.gov>).
- Екологічне управління. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ. (ISO 14050:2009, IDT) (Проект).
- Екологія: Тлумачний словник. (http://eduknigi.com/ekol_view.php?id=236).
- Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

- «Кодекс Аліментаріус» FAO/WHO, 1999.
- Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття. 1992 р.
- Системи енергетичного менеджменту – Вимоги та поради з впровадження Міжнародний стандарт ISO 5001 від 2011 р.
- Наукова бібліотека «Буковина» (<http://buklib.net/books/26977>).
- Постанова Ради ЄС № 834/2007 та Постанова Комісії ЄС № 889/2008 (див. <http://www.organicstandard.com.ua/ua/services/standards>).
- Протокол про «Сталий туризм до рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат».
- Туристична он-лайн бібліотека «Все о туризме» (http://tourlib.net/statti_ukr/siltur.htm).
- Цілі Розвитку Тисячоліття. Словник основних понять. ПРООН в Україні, 2014.

АБРЕВІАТУРИ ТА СКОРОЧЕННЯ, ВИКОРИСТАНІ В ТЕКСТІ:

EMAS – Eco-Management and Audit Scheme. Схеми (системи) екологічного менеджменту та аудиту.

FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН.

FIBL – Research Institute of Organic Agriculture. Дослідний інститут органічного сільського господарства.

GIZ - Deutsche Gesellschaft fuer Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Німецьке товариство міжнародного співробітництва.

EMAS – Eco-Management and Audit Scheme. Схеми (системи) екологічного менеджменту та аудиту.

IFOAM – International Federation of Organic Agriculture Movements. Міжнародна федерація рухів органічного сільського господарства.

ISO – International Organization for Standardization. Міжнародна організація зі стандартизації.

UNEP / ЮНЕП – United Nations Environmental Program. Програма ООН з навколишнього середовища.

UNIDO / ЮНІДО – United Nations Industrial Development Organization. Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку.

UNWTO – World Tourism Organization. Всесвітня туристична організація.

WTO – World Trade Organization. Всесвітня торговельна організація.

ДЛЯ НОТАТОК

